BFRK/3/060/2021

Hannu Kemppainen, Soile Ollila 8.3.2021 ID13921

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta

Asia: E 130/2020 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission strateginen ennakointiraportti 2020 ”Strateginen ennakointi – edellytysten luominen Euroopan selviytymiskyvyn parantamiseksi”

1. Yhteenveto Business Finlandin lausunnosta

Pienen maan on tehtävä valintoja. Globaalissa kilpailussa Suomi tarvitsee maailmanluokan osaamiskeskittymiä, verkostoja ja kehitysympäristöjä, joita pieni maa pystyy luomaan ja kehittämään vain rajallisesti. Yhteinen tulevaisuusnäkemys auttaa julkisia toimijoita sovittamaan omat valintansa yhteen vaikuttavuutta lisäävällä tavalla. Aktiivinen ennakointitoiminta ja siihen liittyvä kotimainen ja kansainvälinen yhteistyö tukee myös Business Finlandin onnistumista omassa perustehtävässään ja lisäämään toimintansa vaikuttavuutta.

Komission strategisessa ennakointiraportissa esitetään strateginen ennakointisuunnitelma ja välineitä selviytymiskyvyn seurantaan. Valtioneuvoston kanslia on laatinut Suomen kannanoton ehdotukseen, sekä ehdotuksen siitä, kuinka Suomi voi kytkeytyä tähän ennakointityöhön. Business Finland tukee Valtioneuvoston kanslian laatiman ehdotuksen päämiestejä.

Strategisen ennakointiraportin lähtökohdaksi valittu selviytymiskykyyn kytkeytyvä painotus on hyvin perusteltu, mutta sen rinnalla on tärkeää, että ennakointiraportissa korostuu riittävästi myös valmiuksien ja mahdollisuuksien kartoitus. Strateginen ennakointi on hyvin toteutettuna myös tulevaisuuden muovaamista: se auttaa meitä luomaan uusia mahdollisuuksia ja markkinoita kriisin keskellä ja sen käynnistäminä.

Esitettyyn ennakointimalliin kuuluvat tulostaulut palvelisivat hyvin haavoittuvuuksien tunnistamisessa. On tärkeää validoida valitut indikaattorit ja seurattava data huolellisesti niin, että se on jäsenmaiden välillä vertailukelpoista. Tulostaulut voivat näin toimia lähtökohtana varsinaiselle ennakoinnille ja ne voivat osoittaa asiakokonaisuuksia, joihin on syytä reagoida ja rakentaa pitkän aikavälin strategioita ja politiikkalinjauksia. Myös ennakointimallissa ehdotettujen yhteisten viiteskenaarioiden kehittäminen olisi hyödyllistä. Yhteinen ennakoiva kehys auttaa kartoittamaan mahdollisia toimenpideväyliä sekä tarjoavat systemaattisen ja erityisesti johdonmukaisen viitekehyksen keskusteluille tulevaisuuden politiikkatoimenpiteistä. Esitetyn mallin painopisteet (avoin strateginen riippumattomuus, tulevaisuuden työpaikat ja ammattitaito vihreää siirtymää varten ja digitaalinen muutos ja vihreän siirtymän syventäminen) ovat tärkeitä mutta samalla on huomattava, että myös näiden painopisteiden ulkopuolella vaikuttavia tulevaisuuden muutosvoimia ja vaihtoehtoisia kehityskulkuja tulisi tarkastella.

Onnistumisen kannalta on tärkeää, että jäsenvaltiot osallistetaan tiiviisti mukaan esitettyyn ennakointiin. Tämä rakentaisi prosessille sen tarvitsemaa luottamusta ja läpinäkyvyyttä: ennakointiprosessin tuottama tieto tulisi saada avoimeen käyttöön jäsenvaltioissa eri hallintoalojen organisaatioiden suunnittelun tueksi. Suomella on vahva kokemus tulevaisuutta luotaavasta poikkihallinnollisesta dialogista ja tulevaisuustyöstä, ja esimerkiksi Seuraavien sukupolvien Suomi -skenaarioita, on hyvä hyödyntää laajemmin. Yhteinen eurooppalainen ennakointi antaa mahdollisuuden vahvistaa Suomen edelläkävijyyttä tavoittelevaa ja tulevaisuussuuntautunutta maakuvaa.

2. Business Finlandin lausunnon lähtökohdat

Business Finland toimii innovaatiorahoittajana, edistää vientiä, matkailua sekä investointeja Suomeen. Autamme Suomessa toimivia yrityksiä menestymään globaalisti, kehittämään kestäviä ratkaisuja sekä uudistamaan rohkeasti liiketoimintaansa. Tuemme yritysten ja tutkimusryhmien yhteistyötä, jotta uudet avaukset kehittyvät ratkaisuiksi. Näin edistämme kansantalouden tuottavuutta ja teemme Suomesta houkuttelevan toimintaympäristön sekä kestävän kehityksen suurvallan.

3. Business Finlandin havaintoja koronakriisistä

3.1. Koronakriisi osoitti konkreettisesti korkeatasoisten ja ketterien julkisten yrityspalvelujen tarpeen.

Koronakriisin iskettyä täydellä voimalla, Business Finland oli ensimmäisten joukossa yritysten tukena. Työ- ja elinkeinoministeriön antaman tehtävän ja voimassaolevan lainsäädännön mukaisesti Business Finlandin kautta kanavoitu rahoitus kohdentui kriisistä toipumista palvelevaan kehittämistoimintaan. Työhön tartuttiin ripeästi: uudet rahoituspalvelut valmisteltiin ja avattiin asiakkaille alle viikossa, ja akuutin kriisin helpottamiseen osoitettu erityisrahoitus on Business Finlandin osalta saatu nyt tehokkaasti ja vastuullisesti kohdennettua asiakkaille. Toivottavasti emme kohtaa vastaavaa kriisiä pian uudelleen, mutta tarvittaessa **Business Finland tarjoaa jatkossakin ketterän ja luotettavan kanavan valtion erityistoimille yritysten sitä tarvitessa**.

3.2. *Haastavasta talouden matalasuhdanteesta toipuminen edellyttää toimia vientitulojen kasvattamiseksi.*

Business Finland painottaa juuri nyt toiminnassaan palveluja, joilla vienti- ja matkailuyrityksiä autetaan nopeasti tunnistamaan ja hyödyntämään kansainvälisten asiakkaiden keskuudessa avautuvia markkinamahdollisuuksia. Business Finlandin asiantuntijat 42 toimipisteessä maailmalla ylläpitävät aktiivisesti maakohtaisia suunnitelmia viennin vauhdittamiseksi korona-epidemian helpottaessa. **Ainutlaatuisten kansainvälisten ja kotimaisten verkostojensa ansiosta Business Finland voi kohdentaa tiedon avautuvista markkinamahdollisuuksista suoraan tiedosta hyötyville yrityksille Suomessa.** Nykyisessä taloustilanteessa on erityisen tärkeää turvata yrityksille palvelukokonaisuus, joka tarjoaa sujuvan reitin suoraan maakunnista maailmalle.

3.3. Uusi nousu edellyttää suomalaisilta yrityksiltä innostavia ja merkityksellisiä tuotteita ja palveluja.

Hyvinvointimme perustana oleva pitkän aikavälin talouskasvu selittyy tutkitusti lähes kokonaan aineettomilla investoinneilla, joilla uudistetaan elinkeinojamme ja pidetään ne elinvoimaisina muuttuvassa maailmassa. Innovatiivisen uudistumisen haaste korostuu korona-epidemian kaltaisen kriisin yhteydessä: korona aiheuttaa taloudessa epäjatkuvuuskohdan, jossa markkinat jaetaan uudelleen ja yritysten muodostamat arvoverkot muuttavat muotoaan.

Business Finland on kasvuhakuisten ja uudistumaan pyrkivien yritysten tärkein julkisen sektorin kumppani sekä rahoitus- ja asiantuntijapalvelujen tarjoaja. Myös ulkomaisten investointien houkuttelu Suomeen on merkittävä osa tutkimus- ja kehittämispanostusten kasvattamista ja kasvun vauhdittamista Suomessa. Valtiontukea kohdistaessaan Business Finland varmistaa, että koko maassa kohteita arvioidaan samoin kriteerein ja tavoitteena on kansainvälisesti kilpailukykyisten, vientikelpoisten ratkaisujen ja järjestelmien aikaansaaminen. **Aktiivinen ennakointitoiminta ja siihen liittyvään kotimaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön osallistuminen tukee Business Finlandin onnistumista omassa perustehtävässään ja lisää toiminnan vaikuttavuutta.**

Monet erityisen lupaavat liiketoimintamahdollisuudet liittyvät globaalien kestävyysongelmien ratkaisemiseen. Suomen erityinen uuden kasvun mahdollisuus liittyy vastuulliseen ja kestävää kehitystä tukevaan liiketoimintaan sekä digitaalisen murroksen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Tutkimus- ja innovaatiopanostukset luovat perustaa viennin kasvulle, mutta ne voivat samalla myös ratkoa yhteiskunnan haasteita ja parantaa elämänlaatua Suomessa. **Kestävän kasvun elementit ovat jatkossa entistäkin näkyvämmin esillä myös Business Finlandin tavoitteissa ja toimenpiteissä.**

3.4. Tulemme jatkossakin kohtaamaan äkillisiä ja yllättäviä vastoinkäymisiä, ja siksi on välttämätöntä pitkäjänteisesti kehittää Suomen rakenteellista kilpailukykyä ja innovaatiokyvykkyyttä.

Samat kilpailukykytekijät, jotka tukevat Suomen jatkuvaa uudistumista ja uusiin mahdollisuuksiin tarttumista, parantavat myös kykyämme sopeutua ulkoisiin shokkeihin ja toipua niistä. Yhdessä asiakkaiden kanssa Business Finland varautuu tuleviin uhkiin ja mahdollisuuksiin, uudistaa ja monipuolistaa elinkeinojamme ja kehittää uusien mahdollisuuksien hyödyntämisessä tarvittavia käytännön valmiuksia ja osaamisia. Business Finlandin tukema ekosysteemikehitys ja kumppanuusmallit ovat keskeisessä roolissa, kun Suomelle luodaan uusia talouden tukijalkoja sekä kasvua ja investointeja puoleensa vetäviä osaamisen ja innovatiivisen liiketoiminnan keskittymiä.

4. Yhteinen ennakointi ja tulevaisuusnäkemys tukee kaikkien hallinnonalojen saamista mukaan kestävää kasvua vauhdittamaan ja sitouttaa avaintoimijoita yhteistyöhön ja yhteisiin valintoihin

Taloutta uudistavat innovaatiot syntyvät yritysten, yhteistyökumppanien, tutkijoiden, asiakkaiden ja julkisten toimijoiden monimuotoisen vuorovaikutuksen ja yhteistyön seurauksena. Menestyäkseen kansainvälisessä kilpailussa Suomen tulee yhdistää vahva tulevaisuusnäkemys, osaamispohja ja tiiviit kansainväliset kontaktit erinomaisiin yrityspalveluihin ja uudistaviin rahoituskannusteisiin. Samalla on huolehdittava kokonaisvaltaisesti yrittäjyyttä, vientiä ja riskinottoa suosivasta yritysten toimintaympäristöstä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sellaista infrastruktuurikehitystä ja asenne-, säädös-ja markkinaympäristöä, joka sallii innovatiiviset ratkaisut ja jossa julkinen sektori edistää innovaatioita luomalla määrätietoisesti omilla hankinnoillaan kysyntää ja referenssitoimitusten mahdollisuuksia uusille ratkaisuille. **Yhteinen ennakointi ja tulevaisuusnäkemys helpottaa eri hallinnonalojen linjausten ja toimenpiteiden yhdensuuntaistamista.**

Suomen kaltaisella pienellä maalla ei ole varaa jättää yhtään hyvää ideaa hyödyntämättä. Suomen on kuitenkin tehtävä myös valintoja. **Globaalissa kilpailussa Suomi tarvitsee maailmanluokan osaamiskeskittymiä, verkostoja ja kehitysympäristöjä. Niitä pieni maa pystyy luomaan ja kehittämään vain rajallisesti. Julkisten toimijoiden yhteiset valinnat lisäävät toimenpiteiden vaikuttavuutta.**

5. Business Finlandin yksityiskohtaiset kommentit selonteon osa-alueisiin

5.1. Komission esitys ja valtioneuvoston kanslian selonteko

Komission strategisessa ennakointiraportissa esitetään strateginen ennakointisuunnitelma ja välineitä selviytymiskyvyn seurantaan. Valtioneuvoston kanslia on laatinut Suomen kannanoton ehdotukseen, sekä ehdotuksen kuinka Suomi voi kytkeytyä tähän ennakointityöhön.

Komission ensimmäisen strategisen ennakointiraportin lähtökohdaksi valittu selviytymiskykyyn kytkeytyvä painotus on sinänsä hyvin perusteltu. On kiistatonta, että pandemian seurauksena unionin valmiuksia kohdata yhteiskuntaan laajasti vaikuttavia kriisejä tulee parantaa ja kehittää muutosten läpikäyntiä kestävällä, oikeudenmukaisella ja demokraattisella tavalla. Toisaalta on hyvä, että ennakointiraportissa on myös tasapainotettu strategisen ennakoinnin selviytymiskykyyn kytkeytyvää painotusta valmiuksien ja mahdollisuuksien kartoittamisella. Kriisin avaamia mahdollisuusikkunoita ei voi liikaa korostaa. Strateginen ennakointi on myös tulevaisuuden muovaamista: se auttaa luomaan uusia mahdollisuuksia ja markkinoita kriisin keskellä ja sen käynnistäminä.

Valtioneuvoston kanslian muotoilemassa lausunnossa todetaan, että strategisessa ennakointiraportissa esitelty kehys haavoittuvuuksien vähentämiseksi ja valmiuksien vahvistamiseksi sosiaalisen ja taloudellisen, geopoliittisen, ympäristöasioiden sekä digitaalisen ulottuvuuden näkökulmasta on kattava ja ehdotettujen toimenpiteiden avulla on mahdollista vahvistaa jäsenvaltioiden selviytymiskykyä.

”Suomi tukee komission tavoitteita vahvistaa jäsenmaiden ja instituutioiden keskinäistä yhteistyötä strategisen ennakoinnin osalta.” Suomella on vuosikymmenten perinne ennakointityössä ja strategisen ennakoinnin kytkemisessä myös poliittiseen päätöksentekoon, muun muassa hallituksen kerran vaalikaudessa eduskunnalle annettavan, yhteiskunnan pitkän ajan valintoja käsittelevän tulevaisuusselonteon kautta. ”*Suomessa valtioneuvoston ennakointiyhteistyötä on tehty pitkään ja ennakointivalmiudet ovat ministeriöissä kohtuullisen hyvällä tasolla, mutta niiden parantamista tulisi jatkaa niin ministeriöissä kuin poikkihallinnollisesti kaikkien ministeriöiden yhteistyönä sekä laajemmin yhteiskunnassa myös elinkeinoelämän ja tutkimusorganisaatioiden kanssa vuoropuhelussa.”*

Ehdotuksessaan Komissio laajentaa strategisia ennakointivalmiuksiaan sisäisten resurssien ja ulkoisen asiantuntemuksen sekä jäsenvaltioiden, muiden keskeisten sidosryhmien ja kansalaisten kanssa tehtävän

yhteistyön pohjalta. Näemme, että ennakointityön läpinäkyvyyttä olisi edelleen tarpeen parantaa niin, että ennakointiprosessin tuottama tieto on hyödynnettävissä jäsenmaissa laajasti.

5.2. Selviytymiskyvyn seuranta

”Tiedonannossa ehdotetaan selviytymiskykyä kuvaavien tulostaulujen käyttöönottoa ja niiden luomista yhdessä jäsenvaltioiden ja keskeisten sidosryhmien kanssa käytävissä alustavissa keskusteluissa. Tiedonannossa esitetään tulostaulujen mallit. Mallien tarkoituksena on tuoda esiin yksityiskohtaisempaa analyysia varten haavoittuvuuksia ja selviytymiskykyä koskevia valmiuksia EU:ssa ja jäsenvaltioissa. Tulostaulut perustuvat olemassa oleviin ketjuihin ja kollektiiviälyyn ja edellyttävät vielä lisätyötä. Tulostaulujen indikaattoriluettelo on dynaaminen, ja se valitaan sellaisen osallistavan prosessin perusteella, jossa on mukana jäsenvaltiot ja keskeiset sidosryhmät ja joka perustuu kaikissa jäsenvaltioissa ja eri aikoina verrattavissa olevaan laadukkaaseen dataan.”

Tulostaulut viittaavat seurantaan ja arviointiin. Tässä ne palvelevat hyvin haavoittuvuuksien tunnistamisessa karkealla tasolla. Tärkeää on validoida valitut indikaattorit ja seurattava data huolellisesti niin, että se on jäsenmaiden välillä vertailtavaa. Tulostaulut voivat näin toimia lähtökohtana varsinaiselle ennakoinnille ja ne voivat osoittaa asiakokonaisuuksia, joihin on syytä reagoida ja rakentaa pitkän aikavälin strategioita ja politiikkalinjauksia.

5.3. Horisontaaliset ennakointitoimet tehokkaiden EU:n siirtymäpolitiikkojen edistämiseksi.

”Tiedonannossa esitetään, kuinka covid-19:n vaikutus megatrendeihin voi valaista Euroopan kehittyvää selviytymiskykyä uudella dynaamisella tavalla. Osana tätä työtä komissio ehdottaa yhteisten ennakointia koskevien viiteskenaarioiden kehittämistä, joita voidaan käyttää vankkana ennakoivana kehyksenä. Kyseiset skenaariot auttavat kartoittamaan mahdollisia väyliä kaksitahoista siirtymää varten. Ne i) tarjoavat viitekehyksen johtajien välisille keskusteluille yhteisistä tai vaihtoehtoisista tulevaisuuden visioista; ii) auttavat varmistamaan johdonmukaisuuden eri politiikkojen välillä; ja iii) toimivat yhteisenä ennakoivana kehyksenä poliittisten ehdotusten stressitestausta tai vaikutusten ennakkoarviointien käynnistämistä varten.”

Suomessa on pitkä kokemus tulevaisuutta luotaavasta poikkihallinnollisesta dialogista sekä ministeriöiden että hallituksen ja eduskunnan kesken, ja Valtioneuvoston kanslian johdolla on laadittu Seuraavien sukupolvien Suomi –skenaariot poikkihallinnollisena yhteistyönä, johon myös muut sidosryhmät ovat osallistuneet aktiivisesti. Seuraavien sukupolvien Suomi –skenaariot ovat osa Valtioneuvoston laatimaa tulevaisuusselontekoa. Tätä kokemusta voisi hyödyntää laajemmin EU:ssa.

5.4. Temaattinen strateginen ennakointisuunnitelma.

Komission ennakointityö on valinnut kolme painopistealuetta: Avoin strateginen riippumattomuus, tulevaisuuden työpaikat ja ammattitaito vihreää siirtymää varten ja digitaalinen muutos ja vihreän siirtymän syventäminen.

Nämä valinnat ovat poliittisia päätöksiä. Olisi hyvä tarkentaa, mitä ennakointityöllä tavoitellaan suhteessa näihin poliittisiin tavoitteisiin. Näemme, että tulevaisuuden muutosvoimia ja vaihtoehtoisia kehityskulkuja tulisi tarkastella myös näiden muuttujien ulkopuolella. Olisi hyvä avata tarkemmin, mitä on se käytännön ennakointityö, johon poliittiset päätökset perustuvat ja miten käytännön ennakointityö toteutetaan. Olisi syytä varmistaa, että jäsenvaltiot ovat yhdenvertaisia tässä työssä ja prosessin läpinäkyvyys varmistettu. Tulevaisuuden toimistoympäristöt, uhkatekijät ja niihin poikkeavat jäsenvaltioiden välillä merkittävästi, ja eroja on siis myös uhkiin varautumisessa. Monipuolinen jäsenvaltioiden osallistaminen varmistaisi ennakointiprosessin läpinäkyvyyden. Ennakointitieto tulisi saada avoimeen käyttöön jäsenvaltioissa eri hallintoalojen organisaatioiden suunnittelun tueksi.